

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

مقاله نویسی علوم انسانی

اصول تنظیم قراردادها

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله

ویژگی های یک معلم موفق

نام نویسنده:

احمد اکبری^۱

چکیده

انسان برای پرواز به سوی کمال، نیاز به دو بال علم و ایمان دارد و معلم که جاده کمال را به شاگردانش می‌نمایاند باید ایمان داشته باشد. معلمی که ایمان ندارد بر حسب ظاهر آگاهی‌های خود را به شاگردانش منتقل می‌کند. و شاگردانش از آن دانش‌ها در امور دنیایی خود استفاده می‌کنند، اما اثری در کمال انسانی آنان نخواهد داشت. ممکن است کسی تصور کند تنها درسهای دینی معلم با ایمان می‌خواهد، در حالی که اگر مسائل ریاضی، فیزیک، شیمی و ورزش و... را نیز یک انسان پاک و با ایمان به شاگردان بیاموزد فهمش برای آنان راحت‌تر خواهد بود؛ زیرا مؤثر واقعی خداست و زبان انسان مومن را گویاتر می‌کند... دانشمندان بزرگی چون بوعلی سینا، جابر بن حیان و حتی داروین و کانت و... همه خداپرست بودند. بعضی از این دانشمندان مشکلات علمی خود را با استمداد از خدای بزرگ حل می‌کردند... ابو علی سینا هر گاه در یک مسئله دچار سرگردانی می‌شد، به مسجد می‌رفت نماز می‌خواند و درهای بسته مسائل علمی به رویش باز می‌شد متخصص واقعی کسی است که عشق به خدا و اولیای او در وجودش شعله‌ور باشد و این است رمز موفقیت اتکا به خداوند قیمت هر متاع نفیس و نردبانی برای رسیدن به هر مقام بلند است، معلم با ایمان باید تصمیم بگیرد که مطالب را به شاگردان خویش منتقل سازد و پس از تصمیم، به خدای بزرگ توکل کند که جای دادن مطلب در روان و روح شاگرد کار اوست.

مقدمه

انسان برای پرواز به سوی کمال، نیاز به دو بال علم و ایمان دارد و معلم که جاده کمال را به شاگردانش می‌نمایاند باید ایمان داشته باشد. معلمی که ایمان ندارد بر حسب ظاهر آگاهی‌های خود را به شاگردانش منتقل می‌کند و شاگردانش از آن دانش‌ها در امور دنیایی خود استفاده می‌کنند، اما اثری در کمال انسانی آنان نخواهد داشت. ممکن است کسی تصور کند تنها درسهای دینی معلم با ایمان می‌خواهد، در حالی که اگر مسائل ریاضی، فیزیک، شیمی و ورزش و... را نیز یک انسان پاک و با ایمان به شاگردان بیاموزد فهمش برای آنان راحت‌تر خواهد بود؛ زیرا مؤثر

^۱ دبیر آموزش و پرورش، ahmadakbaribirjand@gmail.com

واقعی خداست و زبان انسان مومن را گویاتر می‌کند.

۱- ایمان به خدا

دانشمندان بزرگی چون بوعلی سینا، جابر بن حیان و حتی داروین و کانت و... همه خداپرست بودند. بعضی از این دانشمندان مشکلات علمی خود را با استمداد از خدای بزرگ حل می‌کردند. ابو علی سینا هر گاه در یک مسئله دچار سرگردانی می‌شد، به مسجد می‌رفت نماز می‌خواند و درهای بسته مسائل علمی به رویش باز می‌شد.

متخصص واقعی کسی است که عشق به خدا و اولیای او در وجودش شعله‌ور باشد و این است رمز موفقیت.

۲- توکل به خداوند

معلم باایمان در تدریس خود به خدای بزرگ توکل می‌کند که به فرموده‌ی امام جواد (ع)

الثقه بالله تعالی ثمن لكل غال وسلّم الی کل عال

اتکا به خداوند قیمت هر متاع نفیس و نردبانی برای رسیدن به هر مقام بلند است.

ما وسیله و ابزاری بیش نیستیم و معلم واقعی خداست. پس باید در کارمان به او توکل کنیم

معلم باایمان باید تصمیم بگیرد که مطالب را به شاگردان خویش منتقل سازد و پس از تصمیم، به خدای بزرگ توکل کند که جای دادن مطلب درروان و روح شاگرد کار اوست.

فاذا عزمتم فتوکل علی الله

پس هنگامی که تصمیم گرفتی به خدا توکل کن.

۳- اعتقاد به آرمان‌های مقدس

معلم واقعی هیچ‌گاه به ارزش‌ها و آرمان‌های مقدس اجتماع خود پشت پا نمی‌زند و خود را به پیروی از اصول مسلمی که آن جامعه پذیرفته است و ریشه در اعتقادات دینی و مذهبی آنان دارد مقید می‌داند.

۴- هدف‌داری

معلم باید به شغل و راهی که انتخاب کرده است، اعتقاد داشته و هدفدار باشد و باور کند که عملش ارزشمند است، زیرا در غیر این صورت، سروکار داشتن با شاگردان زیادی که هر یک روحیه و نیازهای خاصی دارند، برایش زجرآور و ناراحت‌کننده خواهد بود.

معلمی که هدفدار نباشد، تاب تحمل کج فهمی‌ها، بی نظمی‌ها، انحرافات اخلاقی و مشکلات خانوادگی دانش‌آموزان را نخواهد داشت.

سخن معروفی از شهید رجایی است که می‌گوید:

معلمی شغل نیست، معلمی عشق است. اگر به عنوان شغل انتخابش کردی رهایش کن و اگر عشق توست مبارکت باد.

۵- اخلاص

معلم در خدمت مقدس خود، باید اندیشه اش را از هرچه غیر خداست پاک کند. معلمی که به خاطر امور مادی، مقام، شهرت و ... درس می‌دهد، پاداش او همین ها خواهد بود؛ و این امور در مقابل خشنودی خداوند متعال و پاداش بزرگ او بی ارزش است.

عمل مخلصانه و قیام برای خدا، موعظه‌ی رسول او در قرآن کریم است که می‌فرماید:
قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدِهِ ان تقوموا لله.

ای رسول ما (به امت) بگو که من به یک سخن شما را پند می‌دهم که برای خدا قیام کنید.
۶- دوری از حب و بغض

معلم با اخلاص، بر خورده‌هایش به دور از حب و بغض است.

حب ذات، دوستی فرزند و خویشان نباید مانع از حق و حقیقت باشد، دوستی ها و روابط خویشاوندی و ناراحتی از افراد، نباید در تشویقها، توبیخ ها، نمره دادن، اداره کلاس، طرز رفتار با همکاران و ... دخالت داشته باشد.
اگر شاگرد مرتبط با معلم، مرتکب اشتباهی شد و در درس تنبلی کرد یا حقوق دیگران را زیر پا گذاشت باید با او نیز همچون دیگران رفتار شود. خدای متعال به حضرت نوح (ع) خطاب می‌کند:

قال يا نوح انه ليس من اهلك انه غير عمل غير صالح.

اینک که فرزند تو عصیان کرده و راه کفر پیش گرفته، دیگر فرزند تو نیست.

اگر معلمی با شاگرد یا شاگردانی یا اولیای آنها اختلافی دارد، این مسئله نباید تأثیری در قضاوت‌های او داشته باشد.
لا یجرمنکم شنان قوم علی ان لا تعدلوا اعدلوا هو اقرب للتقوی.

دشمنی با گروهی، شما را به بی عدالتی وادار نکند، عدالت، پیشه کنید که به تقوا نزدیکتر است.

۷- داشتن بیان شیوا

ابزار اصلی کار معلم، گفتار و سخن اوست. پس باید از گفتاری گیرا و پرجاذبه برخوردار باشد که به گفته‌ی امام باقر

(ع): البیان عماد العلم

بیان ستون علم است.

تحولات بزرگی در جهان، مثبت یا منقی به وسیله‌ی کسانی که دارای بیان قوی بوده‌اند صورت گرفته است. خطبه‌ی ای کوتاه و شورانگیز از حضرت علی (ع) در جنگ صفین، روحی تازه در کالبد بی جان لشکر دمید و توانستند دشمن را تار و مار کنند و شریعه‌ی فرات را از سپاهان معاویه باز پس گیرند...

خطبه‌های پرشور امام سجاد (ع) و حضرت زینب (س) در مرکز قدرت معاویه و یزید، آنچنان تکان دهنده و شورآفرین بود که تبلیغات چندین ساله‌ی آل ابوسفیان را نقش بر آب ساخت.

طارق، نماینده‌ی فرمانده لشکر اسلام، بر دامنه کوهی که امروزه آن را «جبل الطارق» می‌خوانند ایستاد و با سخنان آتشین خود برای لشکریان سبب فتح اسپانیا شد.

چنین نمونه‌هایی که جاذبه سخن و شیوه بیان مطلب و اعجاز آنرا نشان می‌دهند در تاریخ کم نیستند و اهمیت شیوه سخن گفتن برای معلم، کمتر از توان علمی او نیست. معلم باسواد ولی بدون گفتاری دلنشین و گوش نواز، مانند چشمه ای پر از آب گوارا است که تشنگان زیادی به دورش گردآمده‌اند ولی راهی برای انتقال این آب گوارا به آنان وجود ندارد. معلمی که این ویژگی را دارا نیست، می‌تواند با تمرین و مطالعه‌ی کتابهای مربوط به این فن، مشکلش را رفع کند.

بیان معلم باید ساده و پر محتوا باشد این سخن حضرت علی (ع) است که می‌فرماید:

بهترین کلام آن است که گوشها را در شنیدن بی رغبت نکند و فهمها را به سختی و مشقت نیندازد.

استفاده از کلمات سنگین و پیچیده در سخن گفتن، نشانه‌ی علم و کمال انسان نیست، ساده گویی شیوه‌ی پیامبران الهی و اولیای خداست.

و قرآن کریم با زبانی ساده با قشرهای مختلف مردم سخن می‌گوید:

فانما یسرناه بلسانک لعلهم یتذکرون ۵

ما قرآن را به زبان تو (ای رسول) آسان کردیم، امید است که مردم متذکر حقایق آن شوند.

بکارگیری درست گفتار و کلمات در تدریس اهمیت دارد و برای اطمینان نسبت به تلفظ درست باید به کتاب‌های لغت مراجعه نمود.

تدریس با صدای بسیار بلند، بسیار آهسته، سریع یا بسیار کند، شیوه گفتاری یکنواخت و تأکید بیهوده بر برخی کلمات در سخن دلپذیر نیست.

۸- داشتن قلم خوب

داشتن شیوه‌ی نگارشی خوب نیز یکی از رموز موفقیت معلم است و از نظر اهمیت پس از شیوه سخن گفتن قرار دارد، زیرا بعضی از فعالیت‌های آموزشی معلم، نیاز به روش نوشتاری خوب دارد.

بعضی از کاربردهای قلم، برای معلم، نوشتن متن نمایشنامه برای اجرای مطالب درس، (دینی، اخلاقی، تاریخی و...) در کلاس، نوشتن مطالب و مقاله، طرح سؤالات امتحانی و... هست...

۹- هدایتگری

هدف از بعثت رسول اکرم (ص) هدایت مردم به سوی خدا بوده است.

انا ارسلناک ... داعیا الی الله باذنه

ای رسول! ما تو را فرستادیم تا به اذن خدا مردم را به سوی او دعوت کنی.

معلم نیز به پیروی از رسول خدا باید شاگردانش را به سوی هدایت و نور دعوت و آنان را از تاریکی‌های گمراهی و جهل به روشنایی علم و تقوا هدایت کند.

امام خمینی (ره) می‌فرماید:

اگر چنانچه معلم، یک معلمی باشد که دعوت به نور بکند، دعوت به ... ارزشهایی که عندالله ارزش است... همانطوری

که انبیاء مردم را از ظلمات به نور می‌کشاند، این معلم هم این بچه‌ها را از ظلمات به نور وارد می‌کند. کدام عمل می‌تواند ارزشمندتر از هدایت شاگردان به راه راست و هدایت باشد؟ امام باقر (ع) می‌فرماید: کسی که راه هدایت شدن را آموزش دهد به اندازه‌ی کسی که آنرا به کار می‌بندد، پاداش می‌گیرد. و نیز می‌فرماید: من علم باب ضلال کان علیه مثل اوزار من عمل به. امام باقر (ع) می‌فرماید: هر کس راه گمراهی را به دیگران بیاموزد، گناهان گمراه شدگان نیز به او تعلق خواهد گرفت.

بنابراین خدا نکند معلمی، عامل گمراهی فرزندان پاک نهاد جامعه شود و معلم موفق دانش آموزان را همیشه در مسیر مستقیم و حقیقی هدایت می‌کند.

۱۰- مدیریت

معلم موفق کسی است که در کنار هدایت شاگردان، توانایی اداره کلاس را نیز داشته باشد. مدیریت صحیح، سبب کنترل کلاس و ارائه بهتر مطالب درسی خواهد بود.

عوملی همچون شوخی زیاد، مجال و میدان دادن بیش از حد به شاگردان، گفتگوی یکجانبه معلم و بی روح بودن کلاس و ... به مدیریت معلم لطمه می‌زند.

معلم در ابتدای سال و ابتدای کار خویش باید جدی‌تر برخورد کند تا شیوه‌ی کنترل کلاس به گونه‌ای نگردد که برگشت ناپذیر شود؛ زیرا در صورتی که کلاس از ابتدا با خنده و شوخی زیاد همراه باشد در جایی که جدیت لازم باشد شاگردان به سختی خود را تطبیق خواهند داد و حالات جدی معلم را نیز شوخی می‌پندارند. با ایجاد تنوع گفتاری و رفتاری جهت رفع خستگی شاگردان و ایجاد آمادگی روحی و جسمی آنان به صورت‌های مختلف و نگاه مساوی به همه هنگام تدریس، سرکشی به جاهای مختلف کلاس، پاسخ‌های کوتاه به سؤالات شاگردان در اثنای درس، سؤالات به موقع از شاگردان در اثنای تدریس، نگاه لحظه‌ای به چشمان شاگردان، ثبات امتیاز منفی برای آنها و ... می‌توان کلاس را به خوبی اداره کرد. در صورت شلوغ بودن کلاس و همه‌همه شاگردان هنگام توضیح درس، سکوت چند لحظه‌ای معلم، وسیله خوبی برای بازگشت آرامش به کلاس است.

۱۲- استقامت

معلم، باید در راه تعلیم شاگردان و از بین بردن جهل آنان ثابت قدم و استوار باشد، همان‌گونه که رسول خدا (ص) و پیامبران اولوالعزم صبر کردند.

فاصبر کما صبر اولوالعزم من الرسل

معلم ممکن است بارها و بارها مطلبی را به شاگردان خود، خاصه کودکان کم سن و سال بگوید اما آنان نیاموزند، باید صبر کند که نتیجه‌ی صبر موفقیت است.

معلم ممکن است زحمات فراوانی را برای شاگردان یا در راه تعلیم و تربیت متحمل شود و این زحمات بی نتیجه

بماند که باید با امید به موفقیت دوباره شروع کند.

مرحوم میرزای قمی کتاب ارزنده‌ی قوانین الاصول (جلد ۲) را با زحمت فراوان نوشت و پس از نوشتن، در ماجرای این کتاب ارزشمند از بین رفت، ولی آن بزرگوار دست از تلاش برنداشت و این کتاب را دوباره نوشت. صبر و استقامت و ویژگی مهم معلم موفق است که بدون صبر و تحمل معلم نمی‌تواند به کار خود ادامه دهد.

۱۲- پشتکار

ستارگان درخشان علم با پشتکار، به مقامات عالی رسیده‌اند و در هیچ شرایطی دست از تلاش برنداشتند. ابن سینا همیشه و در هر حال سرگرم کار بود شب یا روز در زندان یا در سفر و حتی هنگامی که برزین اسب نشسته بود و از جایی به جایی می‌رفت یا شخصاً می‌نوشت و یا نظریات خود را با کاتبان و شاگردان خود می‌خواند و آنان می‌نوشتند. بر اساس محاسبه‌ی یک محقق ایرانی، عدد تألیف ابن سینا به فارسی و عربی ۴۵۶ جلد است. این بخاطر پشتکار اوست.

هیچ عاملی، حتی بیماری‌های سخت، مرگ اطرافیان و... نتوانسته، این تلاشگران را از فعالیت باز دارد. پشتکار معلم، برای اجرای طرح عملی تدریس، برای پیگیری مراقبت‌های ویژه‌ی اخلاقی، درسی و... در مورد بعضی از شاگردان، لازم است، وگرنه زحماتش بی نتیجه خواهد ماند.

۱۳- مدارا

با توجه به سروکار داشتن معلم با گروه سنی پر تحرک و نا آرام و پر هیجان، فکر و روحش زودتر خسته می‌شود و در چنین شرایطی، زمینه‌ی عصبانی شدنش بیشتر است، پس باید روحیه‌ی مدارای با شاگردان را در خود تقویت کند و در مقابل سؤالات و دیر فهمی‌های آنان، خشمگین نشود که پیامبر (ص) فرموده‌اند:

مداراه الناس نصف الايمان

مدارای با مردم نصف ایمان است...

۱۴- حفظ خونسردی

معلم باید بتواند بر کلاس و شاگردان تسلط و کنترل داشته باشد و آنان را به گونه‌ای شایسته اداره کند و این امر با حفظ خونسردی میسر است.

ممکن است عواملی همچون سرو صدای خارج از کلاس، پرسشهای پیاپی شاگردان، اشتباه در بیان یک مطلب از سوی معلم و ... آرامش او را از بین ببرد که در این صورت با کمال خونسردی باید درس را ادامه دهد و آشفته و سراسیمه نگردد.

وکیل بن ابی الاسود تمیمی از فرماندهان سپاه عرب حرف می‌زد و در اثنای سخن گفت: خداوند آسمانها و زمین را در شش ماه آفرید، یکی از حاضرین گفت: خداوند آسمانها و زمین را در شش روز آفرید نه شش ماه، فرمانده با کمال خونسردی گفت: عجا من شش ماه را برای این عمل بزرگ، کوتاه می‌شمردم! ولی اکنون که می‌بینم خدای توانا در شش روز، زمین و زمان را آفریده است، بر تعجبم افزوده می‌شود.

معلم موفق معلمی است که در سخت‌ترین شرایط خونسردی خود را حفظ می‌کند. معلم موفقی در خاطرات خود می‌نویسد وارد کلاس جوانان بزهکار شدم که با سر به زمین خوردم که باعث خنده و هیاهو و تمسخر بچه‌ها شد. ولی با خونسردی تمام، برخواستم رو به شاگردان ایستادم و گفتم: این اولین درس من به شما. جوانان عزیز! بدانید که اگر کسی با سر هم به زمین خورد: می‌تواند دوباره بایستد و سرش را بالا نگه دارد و از نو شروع کند. ماجرابی که این چنین موجب خنده و تمسخر شاگردانم شده بود چنان تحولی را در آنها بوجود آورد که خودشان آنرا مهمترین درس نامیدند.

۱۵- نشاط و شادابی

یک عامل مؤثر در پیشرفت دانش آموزان، نشاط و شادابی معلم است. او باید در زندگی به گونه‌ای برنامه ریزی کند که لطمه‌ای به شادابی اش وارد نشود. طبیعی است که معلمی که مجبور است برای تأمین هزینه و مخارج زندگی خود، چند شغل نیز داشته باشد که بعضی از آنها تناسبی با کار معلمی ندارد شادابی و نشاط برای حضور در کلاس را نخواهد داشت. امیدواریم با توجه بیشتر مسئولان مشکلات مالی و رفاهی و معنوی معلمان مرتفع شود تا تمامی وقتشان را صرف رشد و تعالی فرزندان عزیز کنند.

با تمام این تفاسیر معلم موفق تمام مشکلات خود را بیرون از کلاس پشت در قرار می‌دهد و نشاط و شادابی را وارد کلاس می‌کند.

یکی از عوامل مؤثر در داشتن نشاط، خواب کافی و بموقع است، خواندن دعا و توجه و راز و نیاز با خداوند هم سبب نشاط و شادابی می‌شود.

۱۶- صداقت

دانش آموز با روح لطیف و طبع زیبای خود به طور فطری به دنبال صداقت است. خوب است معلم در تمام شرایط صداقت و راستی را سرلوحه‌ی کار خود قرار دهد که دروغ‌گویی شیوه‌ی مردمان بی‌ایمان است.

«انما یفتري الكذب الذین لا یؤمنون بایات الله.»

فقط انسانهایی دروغ می‌گویند که به آیات خدا ایمان ندارند.

معلم نباید سعی در بزرگ جلوه دادن و خارق‌العاده بودن خود داشته باشد او باید به دانش آموز بفهماند که اطلاعات او محدود است زیرا علم و اطلاعات دامنه‌ی بسیار گسترده‌ای دارند اگر برای حفظ شخصیت و ترس از ریخته شدن آبروی خود به سؤالات دانش آموزان، پاسخ غلط یا مبهم بدهد، آن‌ها نسبت به پاسخ‌های صحیح او هم دچار شک و تردید می‌شوند و سخنان درست او را هم نمی‌پذیرند. حضرت علی (ع) می‌فرماید: لا تقل ما لا تعلم باخبارک بما تعلم.

آنچه را نمی‌دانی نگو تا نسبت به آنچه میدانی، متهم نشوی.

دانای مطلق خداوند است و معلومات انسان محدود.

معلم موفق در خاطرات خود می‌گوید برای جوانان تدریس می‌کردم که سؤالی را از من پرسیدند گفتم نمی‌دانم، جوان گفت: پس چرا آنجا ایستاده‌ای تو که با من فرقی نداری و معلم گفت اینجایم به خاطر معلوماتم. اگر مرا با مجهولاتم می‌سنجیدند اینجا نبودم.

منابع

غررالحکم و دررالکلم، ج ۲

بحارالانوار، ج ۴،

صحیفه نور، ج ۶

به نقل از: مجله تربیت، سال سوم، شماره ششم، اسفند ماه ۱۳۶۶

مجله پیوند، خرداد ۱۳۸۰، شماره ۲۶

مجله رشد معلم، سال ۲۲، آذر ۱۳۸۲، شماره ۱۷۷، صفحه روی جلد.

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

مقاله نویسی علوم انسانی

اصول تنظیم قراردادها

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله